

HISTORISKA MINIATYRER

av
August Strindberg

Stockholm
Albert Bonniers förlag
Alb. Bonniers boktryckeri 1917

Alkibiades

Kartafilos, skomakaren, satt i sin bod vid Acharnaniska porten och lagade koturner åt Dionysosteatern som ville göra ett sista försök att få upp tragedien vilken legat under en tid för Aristofanes' farcer.

Romaren Lucillus stod och hängde vid fönsterbrädan; och som filosofien med Sokrates och sofisterna kommit på modet, så filosoferade skomakaren och den landsflyktige decenviren så gott de förmådde.

- Du romare, sade Kartafilos, liksom jag främling här i staden, vad synes dig om staten och styrelsen ?
- Liknar på ett hår de romerska. Hela Romjs historia hittills kan sägas i två ord: Patricier och plebejer!
- Alldeles som här!
- Med den skillnad, att Rom har en framtid, Hellas endast en forntid.
- Vad vet man om Roms framtid?
- Den Cumaeiska sibyllan har siat att Rom skall besitta jorden.
- Vad säger du, Rom ? Nej, Israel skall göra't, Israel har löftet.
- Det vågar jag ej förneka, men Rom har också löftet.
- Det givs bara ett löfte och en gud!
- Kanske det är samma löfte, samma gud! Kanske Israel skall segra genom Rom.

- Genom Messias, den utlovade, skall Israel segra.
- När kommer din Messias då?
- I tidens fullbordan, när Zeus är död.
- Må vi se det! Jag väntar, jag, ty Zeus har flyttat till Rom och heter där Jupiter Capitolinus.

Aristofanes, känd på sin tranhals och sin öppna mun, trängde sig fram till det öppna fönistret.

- Har du ett par låga sålskor, Kartafilos? Ett par sockor; koturner har du nog, ser jag, men sockan har vunnit.

- Till tjänst, herre

...

- Vi skola ha dem på teatern, förstår du!

...

Nej, se Lucillus!

...

Och av oberett läder, icke garvat.

- Vad månne då bjudas oss på teatern?
- Jo, nu skall Kleon upp och dansa, och tanken er, när ingen vågar agera den garvarhunden, så måste jag själv dra åstad. Jag skall spela Kleon!

Aj, aj, aj!

- Var är den store fältherren Kleon nu då?
- I nytt fälttåg mot Brasidas. När nämligen fältherren Demosthenes vann slaget vid Sphakteria, så tog Kleon äran och fick triumfen, och troende sig vara en väldig krigare tågade han ut mot Brasidas. Krukan gick emellertid så länge

...

- Tills hon sprack! hördes en mellankommande röst.

Det var Alkibiades:

- Papaja! Kleon är slagen; Kleon har flytt! Nu är det jag! Opp till Pnyx!

Och så var han borta.

- Till Pnyx alltså, och jag får en ny komedi, som skall heta Alkibiades.
- Du har kanske rätt, svarade Lucillus. Det hela är icke värt att begråtas. Därför: låtom oss skratta!

Alkibiades stod åter i talarstolen på Pnyx. Han var hemma där, och han hade alltid folkets öra, ty han var icke tråkig. Bortskämd av alla, verkade han upplivande med sin groteska fräckhet.

Nedanför talarstolen syntes bland andra den kloke, rike och förnäme Nikias, som alltid sökt medla mellan Sparta och Athen, men genom sin betänksamhet oftare skadat än gagnat.

Alkibiades, som kände Nikias och hans politik samt fruktade hans opposition, beslöt att göra en mästerkupp. Han ville icke tala om Sparta och Athen, vilket Nikias väntade, utan han ville göra en volt och tala om något helt annat. Folket älskade nyheter, och i dag skulle de få något helt nytt.

- Athenare! började han. Kleon är slagen, ihjälslagen och jag ställer därför min obestridda talang till statens förfogande. Ni känna mina små fel, men nu ska ni lära känna mina stora förtjänster. - Hören, athenare! Det var en gång, då Hellas ägde Mindre Asien och sträckte sina vingar österut. Perserkonungen tog bort dessa våra nybyggen det ena efter det andra, och han står nu i Thracien. När vi alltså icke längre få gå österut, så måste vi gå västerut, mot solens nedgång. I haven hört mer eller mindre dunkelt tal om staten Roma, som växer och växer. Våra landsmän hade tidigt tagit den del av italiska halvön som heter Tarent och vi äro därigenom nära grannar till romarna. Och den skönaste av öar, det rika Sicilien, blev vår. Men så småningom hava romarna kringbyggt våra kolonier och hota deras självbestånd. Romarna tränga oss, men de tränga även norrut mot Gallien och Germanien, romarna tränga söderut mot Afrika. Perserkonungen, som förut varit vår fiende, är nästan vår vän, och faran heter numera icke persern utan romarn! Därför, och med tanken på framtiden, säger jag er, athenare: Låtom oss gå till Italien, låtom oss gå till Sicilien; från Sicilien kunna vi sedan tävla med romarn om besittningen av Hispanien och Herakles' stöder. Med Sicilien äga vi låset till Egypten; med Sicilien skydda vi det hotade Tarent, med Sicilien kunna vi i nödfall lämna det sjunkande skeppet Hellas! Världen är stor, varför skola vi sitta och mögla här i obygd? Hellas är ett utsuget land, låtom oss bryta ny mark. Hellas är ett utseglat skepp, låtom oss bygga ett nytt, och göra ett argonautertåg till nya Kolchis att hämta nya gyllene skinn, följande solens väg, mot väster!

Athenare, låtom oss gå till Sicilien!

Dessa nya vidder, talaren hade öppnat, behagade folket, som var trött på det eviga Sparta och perserkungen; och uppeldade av fruktan för det växande Rom, varginnans unge, mottogs det lättsinniga förslaget med bifallsrop och handuppräckning.

Nikias begärde ordet och varnade, men ingen hörde på. Den Skythiska polisen, som bevakade ordningen på Pnyx, kunde icke skaffa honom åhörare. Och då Nikias insåg, att han icke kunde hindra företaget, ställde han sin tjänst till Alkibiades förfogande och började rusta ut flottan.

*

Aspasia satt änka efter Perikles och hade sört honom nu en lång tid. Hemicykeln fanns icke mer, men av de kvarvarande få vännerna mottog hon stundom ett besök. Sokrates var den trognaste. Och han satt nu en afton hos henne i den lilla villan med tegeltaket vid stranden av Kefissos.

- Nej, Aspasia, talade Sokrates; jag avrådde tåget till Sicilien, Nikias avrådde, astronomen Meton avrådde, men det skulle ske. Alkibiades hade skaffat sig ett gynnsamt orakelsvar från Ammonstemplet.
- Tror du på orakler, Sokrates?
- Ja och nej! Jag har min egen daimon, som du vet, vilken varnar men aldrig manar; den råder, men befäller icke. Väl, denna inre stämman har sagt mig: Hellas skall icke erövra världen!
- Skall Rom göra det?
- Ja, men åt en annan!
- Du vet, att Perikles' stora tanke var ett enigt Hellas, alla staters sammanslutning
- ...
- Det var Perikles' önskan, men gudarnas vilja var en annan. Alkibiades' dröm om Hellas' världsvälde var också stor, men gudarnas drömmar äro större.
- Vad tror du Kleons död inbringar Athen?
- Ingenting! Efter Kleon kommer Anytos. Kleon är evig, ty Kleon är namn på en tanke!

Protagoras, något duven och åldrad, syntes på inre gården.

- Där ha vi Protagoras!
- Sofisten! Jag älskar honom icke, sade Aspasia, han är en fil som gnager sönder all vilja, hans grubbel förtager all beslutsamhet.
- Du talar sant och förståndigt, Aspasia, och under andra tider skulle du ha suttit på en Pythonissas trefot och siat. Du vet kanske icke, som prästinnan, vad du säger, men en gud talar genom dig.
- Nej, Sokrates, jag talar dina tankar, det är allt!

Protagoras trädde fram:

- Sorg i Athen, sorg i Hellas! Ve! – så hälsade han.
- Vad så, Protagoras?
- Fidias, den oförgätlige, är död i fängelset.
- Ve, då har man dödat honom.
- Staden förtäljer så.
- Fidias är död!
- Av gift sannolikt, så säges, men det behöver ej vara sant.
- Alla dö här i Athen före åldern, när kommer vår tur?
- När vår tur kommer!
- Är det för pythondödarens pilar vi falla? Vi plockas ju bort som finkar?
- Vi Apollos barn, skulle fadren döda oss?
- Saturn har återvänt att äta sina barn.

Sokrates försjönk i sina tankar och blev stående:

- Vi ha förtörnat gudarna!

Lucillus, romaren, trädde in.

- Se romaren! sade Sokrates, framtidens och världens herre. Vad förkunnar han?
- Jag kommer för att varna Protagoras. Han skall landsförvisas.
- Jag?
- Du är landsförvisad.
- I vilken egenskap?
- I egenskap av hädare! Du har förnekat statens gudar!
- Vem är angivaren?
- Sykofanten, den osynlige, den allestädes närvarande.
- Allt är sannolikt, intet är visst! Inföll Protagoras.

- Jo, det är visst.
 - Nåväl, inför denna visshet ramlar min tankebyggnad, såsom allt annat ramlar!
 - Panta rhei! Allt flyter, flyter undan; intet består, allt uppstår, växer och dör!
 - Farväl då, Aspasia, Sokrates, vänner, fädernesland! Faren väl!
- Protagoras gick, med manteln över huvudet.
- Skall Athen sakna Protagoras? Frågade Aspasia.
 - Han har lärt athenarna att tänka, att tvivla; och tvivlet är vishetens begynnelse.
 - Aristofanes har mördat Protagoras, och han skall mörda dig en gång, Sokrates.
 - Det har han redan gjort, min hustru har fröjdats sig däråt, men jag lever.
 - Där är unge Platon, han ser ödesdiger ut. Nya sorgebud, gissar jag.
 - Gissar? Jag svär! Sjung sorgesång, Platon.
 - Sånge, ty det är pluralis. Alkibiades är anklagad och återkallad!
 - Vad har han gjort?
 - Före sin avresa har han kullslagit alla Hermesstoder i Athen.
 - Det är för mycket för en människa, det har han icke kunnat.
 - Anklagelsen är bestämd: Statens gudar!
 - Och nu hämnas gudarna!
 - Hellas' gudar ha flyttat till Rom.
 - Där sade du't!
 - Nu kommer numro två: athenarna äro slagne på Sicilien, Alkibiades har flytt till Sparta, och numro tre.
 - Nikias är halshuggen.
 - Då må vi köpa oss gravar på Kerameikos!

*

Invid Nemesistemplet på Agoran stod garvaren Anytos och sprakade vid Thrasybulos, en hittills okänd, men nu uppdykande patriot.

Anytos slamrade:

- Alkibiades är i Sparta; Sparta söker hjälp hos perserkonungen, oss återstår endast att göra detsamma.
- Gå till fienden? Det är förräderi.
- Det givs intet annat.
- Det gavs en gång Termopyle och Salamis!

- Men nu ges Sparta, och spartanerna stå vid Dekeleia. Våra legater ha redan avseglat till perserkonungen.

- Då kan vi lyfta ner Athenas stod från Parthenon! Anytos! Se mig på ryggen; mitt ansikte vill jag icke visa, ty det skämmes, när jag nu går!

Anytos blev ensam, och gick en stund utanför templets portik. Därpå stannade han, och trädde sedan in i hallen.

Prästinnan, Teano vid namn, tycktes ha väntat honom.

Anytos tog ordet:

- Har du utfört rådets uppdrag?

- Vilket uppdrag?

- Du skulle ju uttala förbannelsen över fäderneslandets fiende, Alkibiades.

- Nej, jag har endast i uppdrag att välsigna.

- Hava då Hämnens gudinnor upphört skipa rättvisa ?

- De ha aldrig lånat sig till dödliges hämnd.

- Har icke Alkibiades förrått sitt land?

- Alkibiades' land är Hellas, icke Athen; Sparta ligger i Hellas.

- Äro gudarna också vordne sofister?

- Gudarna äro vordne stumma.

- Då kan du stänga templet när som helst!

*

Den oförbätterlige Alkibiades hade verkligen flytt från Sicilien till fienden i Sparta, och satt nu till bords med konungen Agis, ty Sparta hade behållit konungastyrelse, under det Athen redan tidigt avsvurit densamma.

- Min vän, talade konungen, jag ville icke att du spisade vid det offentliga gemensamma bordet, du som är van vid Athens lysande gästabud hos Aspasia.

- Jag? Oj, oj! Den enklaste kost var alltid min regel; sova med solen och upp med solen, du vet inte hur sträng jag är mot mig själv.

- När du säger det, måste jag tro det. Ryktet har alltså förtalat dig.

- Förtalat? Ja, förvisso! Du minns Hermes-stoderna, som jag icke slagit omkull, och vilka blevo min undergång.

- Är det också lögn?
- Det är lögn.
- .Nå, säg mig en annan sak, tror du att gudarnas vilja nu är att Sparta skall vinna på Athen?
- Så visst, och likavisst som dygden skall segra på lasten. Sparta är alla dygders boning och Athen alla lasters.
- Man säger att alla athenarna vänt sig ifrån kvinnorna till männen. Är det sant?
- Ja, så djupt äro de sjunkna, och därför skola de utrotas från jorden.
- Nu hör jag, att du icke är den jag trott, och nu skall jag lämna dig befälet över hären. Gå vi nu mot Athen?

- Jag är redo!
- Och utan skrupler mot din fädernestad?
- Jag är hellen och icke athenare! Sparta är Hellas' huvudstad.
- Alkibiades är stor! Nu går jag till strategen, och i afton tåga vi.
- Gå, konung, Alkibiades följer!

Konungen gick, men Alkibiades följde icke genast, ty bakom gardinen till gyneceum stod drottningen och väntade. När platsen var tom, störtade hon in.

- Hell, Alkibiades, min konung!
- Drottning, vi kallar du din tjänare konung?
- Därför att Sparta hyllat dig, därför att jag skänkt dig min ynnest, därför att du är född av hjälteätt.
- Konung Agis den andre lever.
- Icke för länge! Vinn ditt första slag, och Agis är död!
- Nu börjar livet le mot den hårt prövade, landsflyktige. Om du visste min barndom med dess sorger, min ungdom med dess försakelser! Vinet var icke vuxet för mig, kvinnan var icke skapad för mig; Backos kände jag icke, Afrodite var ej min gudinna. Den kyska Artemis och den visa Pallas ledde mig över ungdomens förvillelser mot mitt mål, som var vetandet, visheten och äran! Timia drottning, när jag första gången delade din bädd ...

- Tyst!
- Då gick det upp för mig att skönheten är mer än visheten och ...
- Tyst, man lyssnar!
- Vem lyssnar?
- Jag, Lysander, strategen! svarade en skarp stämma, och mitt på golvet stod han:

- Nu känner jag dig, Alkibiades, och jag har ditt huvud under min ena arm, men jag har Spartas ära under min andra. Fly innan jag kväver dig.
- Du har lyssnat vilse, Lysander!
- Fly, gör oss den nåden att fly! Det står femti hopliter därute och vänta på ditt huvud.
- Hur många sa du? Femti? - Då flyr jag, ty över tretti maxar jag inte. - Min drottning, farväl. Jag trodde Sparta om bättre än så. Detta skulle aldrig ha hänt i Athen. Nu går jag till perserkungen, där man förstår bättre det passande, och där jag slipper äta svartsoppa!

*

Och så sitter Alkibiades hos persiske ståthållaren Tissafernes. Och Alkibiades, den talföre, talar:

- Jo, min lärare, Protagoras lärde mig en gång, att allting födes ur sin motsats, därför, ser du, kan mitt sinne rymma alla motsatser. Sparta och Athen äro mig lika kära, det vill säga lika förhatliga, den enas statsgudar och den andras dygder.
- Du har ett stort hjärta, främling, rymmer det Persien också?
- Hela världen!
- Vad tycker du då om vår huvudstad?
- Jag älskar alla huvudstäder!
- Men för ögonblicket skall du tycka mest om vår.
- Det gör jag också!
- Och du skall tycka om våra bundsförvanter också.
- Vem, förlåt, är bundsförvant för ögonblicket?
- I dag är det Sparta.
- Gott, då tycker jag om Sparta.
- Men om det är Athen i morgon?
- Så tycker jag om Athen i morgon.
- Tack! Nu förstår jag att Hellas är färdigt. Är det så ruttet, gamla Grekland, då är det knappt värt en erövring.
- Protagoras lärde att människan är alltings mått, därför mäter jag all tings värde utifrån mig själv. Vad som har värde för mig, det värderar jag.
- Sådant lär ni av era profeter! Då ha vi bättre; känner du Zarathustra?

- För att vara er angenäm skulle jag önska ha känt honom från min barndom.
- Då hade du kunnat skilja på gott och ont, på ljus och mörker, på Ormuzd och Ahriman. Och du skulle ha levat i hoppet, om ljusets slutliga seger och om en allförlösning genom lidandet.
- Jag kan ju försöka! Är det en stor bok?
- Vad heta era heliga böcker?
- Heliga? Vad är så det?
- Var hämtar ni er religion, kunskapen om gudarna?
- I Homeros, tror jag.
- Inte tror ni att Zeus är den allrhögste, världens herre?
- Jo, det tror jag visst.
- Men han är ju menedare och pederast
- Ja! Vad kan man göra åt det.

Tissafernes reste sig:

- Hör du, gästvän, sade han; vi kunna ingenting företaga tillsammans, ty vi tjäna icke samma gudar; I kallen oss Barbaren. Väl, främlingen först, men vilden sedan! Jag har icke namn nog skändligt på folk som dyrkar sådana gudar. - Nu äro athenarna lika stinkruttna som du, och de ha förlåtit dig. Härute står en legat från Athen som tigger att du återvänder. Gå till Athen, där är din plats!
- Till Athen? Aldrig! Jag litar icke på dem.
- Och de icke på dig, det passar! Gå till Athen, och säg dina landsmän: att persern icke vill ha dem! Vinrankan söker den friska almen, men kålhuvudet flyr hon.

Alkibiades hade börjat vandra på golvet. Det betydde att han var tvehågsen.

- Står athenarn verkligen därute? frågade han.
- Han ligger därute på sina knän för att be förrädaren Alkibiades om nåden att bli deras herre. Men hör, du är väl folkets man?
- Ja, naturligtvis.
- Då måste du ändra ståndpunkt, ty nu råda de förnäma i Athen.
- Ja, jasså, jaha, men jag är ju förnäm, den förnämaste i staden.
- Snurra, sök en piska.

Alkibiades hade stannat:

- Jag tror, jag måste tala vid athenarn ändå!
- Gör det! Tala athenieniska vid honom! Persiska förstår han inte.

*

Alkibiades återvände till Athen, dödsdomen upphävdes, och som fältherre med vunnet slag fick han triumftåg från Piraeus. Men gunsten var obeständig, och efter att ha varit misstänkt för äregiriga planer på en konungakrona, flydde han igen, denna gång till persiske satrapen Pharnabazos. Som han icke kunde leva utan intriger, blev han snart invecklad, avslöjad och dömd till att dödas.

*

Alkibiades satt hos sin väninna och samtalade i all rö och maklighet:

- Du tror då, Timandra, att Cyrus går mot sin broder Artaxerxes för att intaga Persiens tron?
- Jag är viss därpå, och lika viss att han har tio tusen athenare under Xenofon med sig.
- Vet du om Artaxerxes är varnad?
- Jag vet det!
- Vem har kunnat varna honom?
- Det har du gjort.
- Vet Cyrus det?
- Ja, det vet han.
- Vem har förrått mig?
- Det har jag!
- Då är jag förlorad.
- Ja, det är du.
- Tänk, att jag skulle falla på en kvinna!
- Kunde du vänta annat, Alkibiades?
- Egentligen icke! - Kan jag inte fly?
- Inte du men jag.
- Jag ser rök, är det eld i huset?
- Ja, det är! Och bågskyttar utanför!
- Lustspelet är slut! Vi återvända till sorgespelet
- ...
- Och satyrspelet tar vid.
- Det är hett om fötterna, eljest brukar döden komma med kyla.
- Allting föds av sin motsats, Alkibiades.
- Giv mig en kyss!

Hon kysste honom, den skönaste man i Athen.

- Tack!

- Gå till fönstret, får du se något!

Alkibiades gick till fönstret:

- Nu ser ja

...

I detsamma träffades han av en pil:

- Nu ser jag däremot ingenting! Det mörknar nämligen, och jag som trodde det skulle ljusna!

Timandra flydde, när liket började brinna.